

ВСТУП

Політична психологія – доволі молода дисципліна, яка зародилася на перетині політології та соціальної психології. Сьогодні можна стверджувати, що вона є незамінним інструментом для аналізу та вирішення складних сучасних політичних проблем. Актуальність вивчення політичної психології зумовлена кількома чинниками: по-перше, сучасні політичні процеси постійно ускладнюються, сучасна політика дедалі частіше набуває ознак політичного стримінгу; на політичні процеси усе більше впливають емоційні чинники, які формують масову свідомість та поведінку; політичні лідери та партії активно використовують емоційні заклики, щоб мобілізувати своїх прихильників та маніпулювати громадською думкою; віртуальна реальність та соціальні мережі створюють нові платформи для поширення політичних меседжів, що значно підсилює вплив емоцій на політичну поведінку.

Значення політичної психології також зростає через російсько-українську війну. Цей конфлікт демонструє, що інструменти інформаційної війни можуть використовуватися для впливу на масову свідомість, підризу морального духу та маніпулювання емоціями громадян. Аналіз психологічних аспектів війни дає змогу краще зрозуміти мотиви та стратегії дій сторін конфлікту, а також розробити ефективні контрзаходи для запобігання негативному впливу.

Посібник “Політична психологія” розкриває авторське бачення найважливіших тем політичної психології. Зокрема зроблено спробу підкреслити взаємозалежність інституційних та психологічних детермінант конструювання політичної дійсності. Посібник складається із десятих розділів, а для його написання використано матеріали авторських наукових розвідок та результати пошуків провідних науковців у галузі політології та психології.

Перший розділ “*Політична психологія у системі суспільно-політичних наук*” розкриває поняття *Homo Politicus* (людина політична) та послідовно висвітлює взаємостосунок людини та

політики від античності до сьогодення. У ньому підкреслено важливість епохи постмодерну та розуміння іншого, відмінного від попередньої епохи, стану суспільства, науки, культури, мистецтва, а також реакції на “неспроможність” модерністської концепції пояснити актуальні проблеми й виклики політики. Виокремлено позитивістські та антипозитивістські теорії у контексті розвитку політичної психології. Розглянуто об’єкт, предмет та методологію досліджень політичної психології.

Другий розділ “*Психологічні аспекти формування політичної свідомості*” висвітлює поняття політичної свідомості. Обґрунтовано, що передумовою формування політичної свідомості є усвідомлення індивідом його групової приналежності (ідентичності), а також неспроможності реалізувати власні та групові інтереси без взаємовідносин із політичною владою. Розглянуто рівні, типи та носіїв політичної свідомості, а також такі поняття, як настанови та стереотипи, основні функції настанов та рівні формування політичного стереотипу. Проаналізовано поняття потреб та мотивів політичної участі. Висвітлено, зокрема, поняття політичного вибору та самовизначення і політико-ідеологічного спрямування. Особливу увагу в розділі звернено на поняття політичного мислення та різні його вияви: вегетативне мислення, постплемінне мислення, фундаменталістське мислення, конспірологічне мислення, метафоричне мислення і судження за аналогією, а також фундаментальну помилку атрибуції.

У третьому розділі “*Психологія політичної та масової політичної поведінки*” поетапно простежено розвиток дослідження політичної та масової політичної поведінки. Розглянуто основні підходи до визначення цих понять. Запропоновано розділити політичну поведінку на два основні типи: політичну дію як форму активності політичного суб’єкта, що спрямована на політичні відносини, політичну систему суспільства та її інститути – політичну бездіяльність як спосіб уникнення політичного життя, що може виявлятися як у активному неприйнятті політики, так і у байдужості до неї. У розділі простежено поступову трансформацію вивчення масової політичної поведінки від періоду масо-

вого суспільства до епохи постмодерну, від традиційного її способу вираження до віртуальних та симулятивних ознак її вияву. Розглянуто такі поняття, як політична виключеність, політична апатія та політична відчуженість. Особливу увагу звернено на вивчення спільності та відмінностей між поняттями революцій та кольорових революцій, феномен українського Майдану та явище емпайрменту.

Четвертий розділ “*Політична ідеологія та міфологія*” розглядає поняття політичної ідеології, політичного міфу, політичного дискурсу та наративу. Ідеологію визначено як систему переконань і цінностей, що формує сприйняття, ставлення та поведінку людей. За своєю суттю вона забезпечує людей набором ідей, які спрямовують їхнє розуміння світу, суспільства та їхньої ролі в ньому. Важливими елементами розгляду є вивчення колективного несвідомого, архетипів і розуміння міфу та основ його формування. Політичний міф розглядається як інтегрована система переконань, що складається із різних структурних компонентів, які функціонують з метою формування самосвідомості та поведінки членів суспільства. Розглянуто функції міфу, а також особливості дискурсу політики та наративних політичних практик у сучасному світі.

П'ятий розділ “*Політична культура у системі наукових досліджень*” висвітлює поняття культурного коду, політичних цінностей та особливості вивчення політичної культури, її складових та основних характеристик. Визначено *культурні коди* як вторинні знакові системи, що використовують різні матеріальні та формальні засоби для кодування змісту, що зводиться до загальної картини світу та світогляду цього соціуму. Викладено основні теоретичні концепції дослідження політичних цінностей, їхню типологію та особливості.

Шостий розділ “*Психологія влади. Політичні еліти та лідерство*” стосується феномену влади у політико-психологічних дослідженнях. Розглянуто концепцію влади Макса Вебера, психологічний та соціологічний підходи до поняття влади, а також телеологічну, реляціоністську, біхевіористську концепцію влади та владу дискурсу. Виокремлено структуру та ресурси влади.

Досліджено основні концепції та підходи до поняття політичної еліти, а також функції та стилі політичного лідерства та основні концепції сучасного лідерства, зокрема теорію рис, теорію “функції ситуації”, “синтетичну” теорію, теорію емоційного лідерства, концепцію лідерства-служіння, трирівневу модель лідерства Дж. Скуллера, концепцію автентичного лідерства Б. Джорджа, концепцію 11 лідерських чеснот тощо.

Сьомий розділ “*Політичний маркетинг та реклама*” здебільшого характеризує сучасний маркетинг, зокрема поняття та функції політичного маркетингу. Розглянуто поняття політичної реклами, її види, функції та етапи проведення. Виокремлено сучасні види реклами, які застосовують для просування політичних продуктів, зокрема: таргетовану політичну рекламу в соціальних мережах, політичну контекстну інтернет-рекламу, інфлюенс-рекламу як спосіб просування політичного бренда.

Восьмий розділ “*Психологія політичних виборів*” охоплює поняття, структуру та характеристики політичного іміджу. Викладено основні особливості конструювання політичного іміджу засобами ЗМІ. Виокремлено основні компоненти виборчої кампанії, методи дослідження, етапи побудови команди, яка працює із кандидатом. Імідж визначено як образ, який сформувався у масовій свідомості та являє собою стереотип, емоційно забарвлений образ когось або чогось.

Дев’ятий розділ “*Технології політичного маніпулювання*” висвітлює поняття політичного маніпулювання та виокремлює основні його аспекти. Розглянуто феномен лівого та правого популізму в політичному маніпулюванні, інструменти політичного маніпулювання, зокрема пропаганду, дезінформацію, мову ворожнечі, фейки тощо.

У десятому розділі “*Психологія інформаційної війни*” розглянуто політичні практики використання засобів інформаційної війни у контексті формування громадської свідомості; розмежовано інформаційні, смислові, когнітивні та кібераспекти гібридної війни; визначено категорії інформаційно-психологічних спецоперацій, а також методи формування суспільної думки у ході інформаційної війни.